

ЩОДО КЛАСИФІКАЦІЇ АГРАРНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

Важливим фактором вдосконалення правового регулювання аграрних відносин в Україні з метою забезпечення їх сталого розвитку виступає застосування алгоритму, запропонованого теорією права. Сутність цього механізму полягає в пошуку відповідей на запитання, чи визначені всі елементи правового регулювання та їх складові, чи враховані при розробці нормативно-правових актів загальні структурно-функціональні закономірності правового регулювання та вимоги, які до нього ставляться. Головними ж його елементами виступають предмет, методи, об'єкти, принципи, цілі, способи, типи, механізми правового регулювання та ін. Враховуючи викладене та обмежуючи даний науковий пошук саме необхідністю викристалізації предмета правового регулювання галузі аграрного права України, звернімося до загальної класифікації аграрних відносин як базових у складі останнього. Адже, як зазначають філософи, класифікація задає референцію знання, виділяє та впорядковує ті об'єкти, до яких це знання відноситься, систематизуючи при цьому й саме знання про ці об'єкти.

Передусім необхідно зазначити, що найбільш усталеним в навчальній та науковій літературі з аграрного права є визначення предмета цієї галузі права. Під ними розуміють сукупність комплексних, інтегрованих і спеціалізованих суспільних аграрних відносин, які за своїм характером відносяться до земельних, трудових, майнових, організаційно-управлінських, а також соціальних, що функціонують у процесі здійснення різноманітними аграрними суб'єктами сільськогосподарської виробничої та пов'язаної з нею іншої діяльності. Отже основу першої групи аграрних суспільних відносин складають перелічені відносини, розподілені за родовим об'єктом, а другу – тісно з ними пов'язані.

У складі предмета аграрного права земельні, майнові, трудові, організаційно-управлінські та соціальні відносини виступають як внутрішні (внутрішньогосподарські). Саме вони виникають, змінюються й припиняються між сільськогосподарськими підприємствами та їх членами, сільськогосподарськими підприємствами та їх структурними підрозділами й органами управління з приводу використання земель сільськогосподарського призначення та інших природних об'єктів як головних засобів (аграрного) сільськогосподарського виробництва, в процесі здійснення сільськогосподарської діяльності на підставі членства (участі) в сільськогосподарському підприємстві. Ці відносини традиційно вважаються основними (базовими) в структурі предмета аграрного права.

Науковці зазначають, що предмет правового регулювання аграрного права України знаходить своє вираження саме у внутрішніх (внутрішньогосподарських) аграрних відносинах. Однак в умовах триваючої аграрної реформи можна констатувати, що не тільки внутрішні аграрні відносини проявляють його характерні ознаки. Поряд з ними існують й зовнішні аграрні відносини. До останніх належать аграрні відносини, що мають характер фінансових, податкових, деліктних, інвестиційних, інноваційних, договірних та інших відносин, що функціонують за участю відповідних аграрних суб'єктів.

Аграрні відносини мають як приватний (виробничо-господарська діяльність сільськогосподарських виробників, договірні відносини та ін.), так і публічний (відносини щодо державної підтримки сільського господарства, забезпечення продовольчої безпеки держави, сталого розвитку аграрного сектору й сільських територій тощо) характер. При цьому у складі аграрних суспільних відносин можна виокремлювати приватні та публічні (горизонтальні, вертикальні) відносини за методом правового регулювання й ступенем втручання в них держави.

На підставі системного аналізу сучасного аграрного законодавства та наукових джерел, традиційні аграрні відносини можна розподілити на деякі нові види: (1) відносини у сфері виробництва (традиційного та органічного, агро меліоративні та ін.), переробки, зберігання та

реалізації сільськогосподарської продукції; (2) відносини щодо забезпечення високорибуткового та конкурентоспроможного на міжнародному аграрному ринку сільськогосподарського виробництва (матеріально-технічного забезпечення виробництва, лізингові, відносини у сфері забезпечення якості та безпеки сільськогосподарської продукції, державної підтримки сільськогосподарських виробників, в сфері страхування сільськогосподарської продукції, інвестування в аграрну сферу, пільгового оподаткування сільськогосподарських товаровиробників тощо); (3) відносини щодо забезпечення сталого розвитку сільських територій (в сфері забезпечення соціального розвитку села, в сфері диверсифікації аграрного (або сільськогосподарського) виробництва, сільськогосподарського дощадництва, розвитку підсобних виробництв та промислів, сільського туризму тощо); (4) стосовно міжнародного співробітництва в галузі сільського господарства та ін.

Необхідно також зауважити, що для забезпечення сталого розвитку галузей аграрного сектору економіки в найближчій перспективі відповідно до положень Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України 17.10.2013 р., № 806-р, надаватиметься пріоритетна підтримка аграрним суспільним відносинам у: (а) тваринництві, зокрема м'ясному скотарстві, свинарстві, козівництві, вівчарстві, кроликівництві, індиківництві, а також бджільництві; (б) рибицтві (аква- та марікультури); (в) рослинництві, зокрема ягідництві, садівництві, виноградарстві та непромислового виноробстві, овочівництві; (г) харчовій та переробній промисловості; (в т. ч. у стимулюванні виробництва нових видів продукції (біоетанолу, ріпакової та соєвої олії); (д окремими галузями сільського господарства, а також напрямками функціонування аграрного сектору.

Окрім зазначених вище, в сучасних наукових дослідженнях вітчизняних вчених – представників аграрно-правової науки обґрунтовуються пропозиції про необхідність правового врегулювання нормами аграрного права нових видів суспільних відносин, які наразі динамічно розвиваються й поширюються в Україні. До таких відносять: (а) відносини в сфері забезпечення екологічної безпеки у сільському господарстві України – суспільні відносини, що виникають в процесі здійснення сільськогосподарського виробництва в сфері забезпечення населення держави екологічно чистою сільськогосподарською продукцією завдяки використанню усіх природних ресурсів, з дотриманням необхідних технологій, а також з урахуванням попередження нанесення можливої шкоди навколишньому природному середовищу й мінімізацією екологічних ризиків; (б) відносини у сфері застосування сільськогосподарських біотехнологій; (в) відносини в сфері ведення органічного сільського господарства – суспільні відносини щодо виробництва сільськогосподарської продукції без застосування синтетичних хімікатів (добрив, пестицидів, антибіотиків та ін.), генетично-модифікованих організмів, з мінімальною обробкою ґрунту, а також в сфері управління та контролю в цій сфері тощо. Звідси аграрні відносини можуть поділятися на традиційні, перспективні й пріоритетні (з додатковою державною підтримкою).

Запропонована класифікація аграрних відносин є спробою їх систематизації й впорядкування з ціллю створення передумов досягнення стратегічної мети держави у стабільному забезпеченні продовольчої безпеки й комплексного розвитку сільських територій та вимагає подальших, більш ґрунтовних наукових пошуків у цьому напрямі.